

METNER IJODINING YORQIN QIRRALARI

Sultannazirov Madaminjon
O'zbekiston Davlat konservatoriyasi
«Maxsus fortepiano» kafedrası
4-bosqich talabasi
Kabdurahmanova L.B.
Ilmiy rahbar

Annotatsiya: *Maqola taniqli rus kompozitori Nikolay Metnerning fortepiano ijodiga bag'ishlangan. N. Metnerning intellektual-falsafiy kompozitorlik uslubi va fikrlash xususiyatlari ko'rib chiqilgan. Metnerning san'atisiz rus musiqasining yo'lini tasavvur qilishning iloji yo'qligi sababli Metnerning merosisiz zamonaviy- musiqiy hayotni tasavvur qilish qiyin. Chunki har bir davrning eng buyuk shaxslari bo'lgani singari, Metner ham o'z davrining yirik va yetuk kompozitori bo'lgan.*

Kalit so'zlar: *kompozitor, pianino ijodi, miniatyura, pedagogik tamoyillar, pianizm*

BRIGHT EDGES OF METNER'S CREATIVITY

Sultannazirov Madaminjan
Uzbekistan State Conservatory
Department " Special piano "
Stage 4 student
Kabdurahmanova L.B
Scientific leader

Abstract: *Russian composer Nikolai Medtner's piano work is devoted to the article. The features of N. Medtner's intellectual and philosophical compositional style and thinking are considered. Russian music's path cannot be imagined without Medtner's art, so modern musical life is inconceivable without the Medtner heritage.*

Keywords: *composer, piano creativity, miniature, pedagogical principles, pianism*

Nikolay Karlovich Metnerning ijodi XIX asr oxiri – XX asr birinchi yarmi rus musiqasi rivojiga sezilarli ta'sir ko'rsatgan. U kompozitor va mahoratli pianist sifatida tanilib, rus musiqasi madaniyatini jahon miqyosida targ'ib qilgan. U Rahmaninlov va Skryabinlar qatorida rus musiqasi madaniyatining asosiy vakillaridan biri hisoblanadi.

Metnerning fortepiano ijodini asarlarning fakturasiga, musiqiy tilining xususiyatlariga, unda qo'llanilgan ifoda vositalaiga ko'ra uch bo'limga bo'lib o'rganish mumkin:

Birinchi bo'limga kompozitorning didaktik xarakterdagi asarlari;

Ikkinchi bo'limga uncha katta bo'lmagan maishiy xarakterga ega bo'lgan asarlarni;

Uchinchi bo`limga esa katta badiiy ahamiyatga ega bo`lgan yirik hajmdagi asarlar, xususan fortepiano va orkestr uchun konsertni keltirishimiz mumkin.

Metnerning fortepiano asarlarini bu tarzda bo`limlarga bo`lib o`rganish uning kompozitor merosining muhim qismini egallashini anglab yetishga va unga to`g`ri baho bera olishga, shuningdek, kompozitorning butun ijod yo`lini va uning rus musiqasining ajralmas qismi ekanligini anglab yetishga imkoniyat yaratadi.

Kompozitorning keyingi bosqichdagi asarlari, yuqorida aytib o`tilganidek, maishiy xarakterga ega bo`lgan, kichik hajmdagi pyesalar va variatsiyalardir. Undagi asarlar ko`proq romantik janrda yozilgan bo`lib, erkin shakllarga egadir. Bunday asarlarga noktyurn, vals, mazurka, eksrompt, skertso, etyud, prelyudiya, romanslar kiradi. Boshqa kompozitorlardan farqli o`laroq, bu turdagi fortepiano asarlarida kompozitor fortepianoda orkestrga xos bo`lgan ohanglarni qo`llamagan, fortepianoni “orkestrlashtirmagan”, ammo shunga qaramay bu pyesalarning har biriga kompozitor ladogarmonik, metroritmik yoki faktura jihatidan o`ziga xos elementlar qo`shib, ularning har biriga o`ziga xoslik bag`ishlay olgan.

Shuningdek, Metnerning fortepiano ijodida variatsiyalar ham alohida o`rin tutadi. N.Metner qalamiga mansub variatsiyalar metroritmik jihatdan turli-tumanligi bilan ajralib turadi, shuningdek variatsiyalarda asosiy mavzuning garmonik planda qayta jonlantirilishini ko`rishimiz mumkin.

Uchinchi bo`limga kiritilgan, katta badiiy ahamiyatga ega bo`lgan yirik asarlar pianistik jihatdan yuqoridagi asarlardan keskin farq qiladi. Ular ijrochidan yuqori pianistik jihatlarga, virtuoz mahoratga ega bo`lishni talab qiladi.

Shunday asarlar sirasiga “Bax mavzusiga 6 ta variatsiya” kiradi. Bu variatsiyada kompozitor Bax mavzusini ladogarmonik va metroritmik jihatdan katta mahorat bilan rivojlantiradi. Bu asarda kompozitor tomonidan professional darajada qo`llanilgan kontrapunkt texnikasi alohida e`tiborga loyiqdir.

Kompozitorning yana bir alohida ahamiyatga ega bo`lgan yirik asarlaridan biri bu – fortepiano va orkestr uchun yozilgan konsertdir.

Kompozitorning fortepiano asarlari ijrochi pianistlar uchun ham, pedagog o`qituvchilar uchun ham katta ahamiyat kasb etishi shubxasiz. Bu asarlarni o`rganish jarayonida ularning har birida o`ziga xos bo`lgan xususiyatlarni kashf qilishimiz mumkin va bu albatta, rus fortepiano musiqasi haqida yanada keng tushunchaga ega bo`lishga, ijrochida mavjud bilim va ko`nikmalarni boyitishga va rivojlantirishga imkon yaratadi.

Musiqiy asarning g`oyaviy obrazini tushunarli tarzda yoritib berish va uni o`z ijrosida qo`llay bilish kabi musiqiy ko`nikmalarning shakllanishi ma`lum bir murakkab davr va bosqichlarni qamrab oladi.

Metner tomonidan ushbu ijod sohasining lirik talqini tufayli tarixiy va zamonaviy janr kontekstida mahalliy lirika chuqur ildiz otgan. Uning sonatalarida lirik soha keng doirada ochilib, hayratlanarli xilma-xil ko`rinishlarda amalga oshirilgan hissiy holatlarning g`ayrioddiy boyligini, eng yaxshi ruhiy kechinmalarni ochib beradi. Lirik mazmun Sonata triadasining obrazli dunyosini belgilaydi.

Kompozitorning fortepiano cholg`u ijrochilining yanada rivojlanishi va taraqqiy etishiga ulkan xissa qo`shgan musiqiy merosi uning konsert janridagi durdona asrlari hisoblanadi.

Bu asarlarda kompozitorning bir-biridan farq qiluvchi musiqiy til, yo`nalish, musiqiy oxang, o`ziga xos garmoniya va xarakter uyg`unligini yaxlit bir xolatga keltirishi, fortepiano cholg`u ijrochilining taraqqiy etishiga yangicha ijro unsurlari bilan yo`l ochib berib, pianinotchilarda musiqiy did, salohiyatni shakllantirishga oid mukammallik o`z ifodasini topgan.

Kompozitorning asarlari tom ma`noda jahon fortepiano san`ati durdonalaridan biri bo`lib, bugungi kunda mamlakatimizda faoliyat yuritib, ijod qilib kelayotgan fortepiano sohasi namoyondalari tomonidan ham e`tirof etilganligi ahamiyatlidir.

2006 yilda pianinochi Mixail Lidskiy Nikolay Metner xalqaro festivalini ("Metner festivali") tashkil qildi. 2006- va 2007- yillarda festival bir vaqtning o`zida Rossiyaning bir nechta shaharlarida - Yekaterinburg, Vladimir va Moskvada bo`lib o`tdi.

So`nggi romantik bastakorlardan biri Metner butun faoliyati davomida soyasida qolgan Aleksandr Skryabin, Sergey Raxmaninov va Sergey Prokofyev bilan birga rus musiqasi tarixida muhim o`rin tutadi. Metner ijodida pianino asosiy o`rinni egallaydi - uning ushbu cholg`u ishtirok etmaydigan bitta kompozitsiyasi yo`q.

Zo`r pianinochi Metner pianining ekspressiv imkoniyatlariga sezgir, uning asarlari ijrochiga yuqori texnik talablar qo`yadi. Metnerning musiqa uslubi o`zining aksariyat zamondoshlaridan farq qiladi, unda rus ruhi klassik G`arb an`analari bilan uyg`unlashgan – mukammal strukturaviy birlik, polifonik yozuvning mahorati, sonata shakli. Bastakorning tili vaqt o`tishi bilan deyarli o`zgarmadi.

Metnerning musiqiy shaxsining rus va nemis tomonlari uning rus motivlaridan ("Rus ertaki") eng nozik lirika (ikkinchi kontsert)gacha bo`lgan ohangdor komponentga ega bo`lgan munosabatida aniq namoyon bo`ladi. Metnerning uyg`unligi to`yingan va boy, ammo amalda XIX asrda shakllangan doiradan tashqariga chiqmaydi. Ritmik komponent, aksincha, ba`zan juda murakkab - Metner har xil turdagi poliritmlardan foydalanadi.

Metner ijodiy merosida markaziy o`rinni 14 ta pianino sonatalari egallaydi. Ilhomlantiruvchi zukkolik bilan hayratlanarli, ular psixologik jihatdan chuqur musiqiy tasvirlarning butun dunyosini o`z ichiga oladi. Ular kontrastlarning kengligi, romantik hayajon, ichki konsentratsiyali va ayni paytda iliq meditatsiya bilan ajralib turadi.

Metnerning yakkaxon fortepiano uchun yaratgan boshqa asarlari qatorida muallif tomonidan "Ertaklar" deb nomlangan nafis va mohirlik bilan yozilgan turli xarakterdagi o`ttiz sakkizta miniatyura alohida ajralib turadi. Uchta pianino kontserti Metner orkestrdan foydalanadigan yagona asarlardir.

Metnerning "Pianinochining kundalik ishi" kitobida, iloji bo`lsa, ijro yoki kompozitsiyaning individual masalalari bilan bog`liq fikrlar to`plangan bo`limlarga birlashtirilgan.

To`plam to`rt qismdan iborat:

I. Pianinochi ijodidagi umumiy munosabatlar

II. Musiqiy ijroning asosiy elementlari ustida ishlash

III. Jismoniy mashqlar haqida

IV. Bastakor ijodi haqidagi fikrlar

Muallif tilining o'ziga xosligi to'liq saqlanib qolgan. Mashqlar bo'yicha eslatmalar va sharhlar tuzuvchilar tomonidan qilingan: M. A. Gurvich va L. G. Lukomskiy, "N. K. Metner daftarlari haqida" kirish maqolasi va ilova matni P. I. Vasilev tomonidan yozilgan.

N. K. Metner Rahmaninovning ijodini musiqada go'zal narsalarni ochib berish qobiliyati uchun juda yuqori baholadi: "Rahmaninovda har doim meni hayratga soladigan narsa, uning har bir yangi narsasini ijro etishda go'zallik, go'zallikning haqiqiy tasvirlanishi. Biroq, bu har qanday tasviriylikka loyiqdir — u musiqadagi go'zallikdan uyalmaydi va uni juda ko'p miqdorda ko'rsatishdan qo'rqmaydi.

Metner Op.№2 sonatasini Sergey Vasilievich Rahmaninovga bag'ishladi. O'z konsert dasturlarida esa u ko'pincha Rahmaninovning sevimli "Etyud-kartinalari" va "Musiqiy lahzalari" ni o'z ichiga olgan.

Rahmaninov, shuningdek, Nikolay Metnerni "Barcha zamonaviy musiqachilarning eng dahosi" deb atagan va bu chinakam buyuk bastakorning asarlari hayratlanarli darajada yangi va zamonaviy ekanligini bir necha bor ta'kidlagan.

Rahmaninovning ta'kidlashicha, Metnerning ijodi eng chuqur o'rganish va qat'iy ijro targ'ibotini talab qiladi. Uning so'zlariga ko'ra, Metner "Kamdan – kam odamlardan biri, musiqachi va inson sifatida, ularga qanchalik yaqinlashsangiz, shuncha ko'p g'alaba qozonadi. Bir nechtasining taqdiri!»

Rahmaninov Metnerning ijodini, shu jumladan uning asarlarini Rossiya va chet eldagi konsert dasturlariga targ'ib qilishga harakat qildi.

Rahmaninovning do'stona ishtiroki Nikolay Karlovich uchun konsertlar va asarlar nashrlarini tashkil etishda katta yordam bo'ldi. M. F. Gnesin "Rahmaninov Metnerga konsert berishni talab qilib, barcha musiqachilarni hayratda qoldirganini" eslaydi.

N. G. Rayskiy o'zining "S.V.Rahmaninov bilan uchrashuvlar xotiralari" da quyidagi epizodni keltirib o'tadi: "Sergey Vasilievichni Moskva tanqidi N. K. Metnerning ijodini yashirgani uchun bo'ronli sahna yaratdi". Mashhur musiqa tanqidchisi Y. D. Engelga murojaat qilib, Rahmaninov shunday dedi: "Men sizning halol, juda halol odam ekanligingizni bilaman, lekin halol odamlar juda ko'p, Metner kabi musiqachilar esa kam va uni sevib, matbuotning unga befarqligi va jim bo'lib qolishi meni juda xafa qiladi".

Metner o'zining ikkinchi fortepiano konsertini Rahmaninovga, to'rtinchi konsertini esa Metnerga bag'ishladi. Bu ajoyib munosabatlar va noyob ijodiy hamjamiyat edi!

Nikolay Metnerga bo'lgan muhabbat va sadoqat ko'plab rus ijrochilarini birlashtiradi. To'planning yakuniy qismi ularga - pianinochilar va vokalchilarga beriladi. Metner bilan "Uchrashuvi" haqida gapirib, ular an'analarni qo'ygan, bastakorning o'zi bilan muloqot qilgan va uni sovet tinglovchilariga qayta kashf etganlarni eslashadi. Rasm hajmli va juda ta'sirli: Metner musiqasi bilan yaqindan aloqada bo'lganlar befarq qololmaydilar!

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Dolinskaya E. Nikolay Metner Tomonidan. M., Musiq, 1966.

2. Zetel I. N. K. Metner pianinochi. M., Musiqa, 1981.
3. N. K. Metner Tomonidan Yaratilgan. Xotiralar, maqolalar, materiallar. Komp. Apetyan 3. M., SK, 1981 yil.